

Geliş Tarihi: 06/12/2022

Kabul Tarihi: 22/12/2022

ÖĞRETMENLERİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Gökçe ÇETİN***Serdal SARI******Canan KARAKUŞ*****

ÖZET

Bu çalışmada temel amaç öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesidir. Araştırmanın çalışma evrenini Konya ili Selçuklu ilçesindeki öğretmenler oluşturmaktadır. Bu araştırma ile; cinsiyet, sınıflarındaki öğrenci mevcudu, sınıflarındaki yabancı öğrenci mevcudu, okulun içerisindeki çevrenin sosyo-ekonomik durumu, gibi değişkenlerin öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri üzerine etkisi tespit edilecektir. Araştırmada 10 sorudan oluşan Kişisel Bilgi Formu, 22 soru ve üç alt boyuttan oluşan Maslach Tükenmişlik Envanteri kullanılmıştır. Çalışmadan ortaya çıkan veriler değerlendirilirken, SPSS 21 programından yararlanılmıştır. Değerlendirme sürecinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, Anova, T testi, Tukey testi ile araştırma sonucunda elde edilen verilerle öğretmenlerin mesleki tükenmişlik durumları tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılan öğretmenlerin, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarında düşük tükenmişlik seviyesinde, kişisel başarı alt boyutunda ise yüksek tükenmişlik seviyesinde oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mesleki tükenmişlik, yabancı uyruklu öğrenci, öğretmenler

AN INVESTIGATION ON TEACHERS' PROFESSIONAL LEVELS OF BURNOUT

ABSTRACT

The main purpose of this study is to determine the teachers' professional levels of burnout. The working population of the research consists of teachers in Selçuklu district of Konya. With this research, the effects of variables such as gender, the number of students in the class, the number of foreign students in the classroom, the socio-economic status of the school's environment on the teachers' professional levels of burnout will be determined. In the research, Personal Information Form consisting of 10 questions and Maslach Burnout Inventory consisting of 22 questions and three sub-dimensions were used. While evaluating the data obtained in the study, SPSS 21 program was used. In the evaluation phase, teachers' professional status of burnout was determined with the data obtained as a result of the research with the frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, Anova, T test, Tukeytest. According to the findings obtained from the research results, it was concluded that the teachers participating in the study were at low burnout level in emotional exhaustion and depersonalization sub-dimensions, and at the high burnout level in personal success sub-dimensions.

Keywords: Professional burnout, foreign, students, teachers

* Öğretmen, Ova Un İlkokulu, Müdür Yardımcısı, gokce-78@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2100-3855

** Öğretmen, Ova Un İlkokulu, Müdür, serdarsari42@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4375-9677

*** Öğretmen, Bezirganbahçe İlkokulu, Müdür Yardımcısı, canankarakuş1979@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0813-4372

GİRİŞ

İnsanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için çeşitli mesleklerde çalışmaları gerekir. İş ortamları çoğunlukla çalışanların strese girmesine sebep olur. Bazı insanlar bu stresten daha çok bazıları ise daha az etkilenir. Strese maruz kalma genelde işinden dolayı insanlarla bir arada olan mesleklerde daha fazla görülmektedir. Aşırı iş stresinin sonuçlarından birisi olan mesleki tükenmişlik insanlarla daha fazla bir arada olan öğretmenlik, polislik, doktorluk, hemşirelik, sosyal yardım gruplarında görev alan kişilerde daha fazla görülmektedir.

Türkiye içinde bulunduğu konum nedeni ile dünyada yaşanan değişimlerden etkilenmektedir. Yaşanan bu değişimler en çok eğitim alanında çalışan öğretmenleri etkilemektedir (Çağlayan, 2012;5). Sahadaki yapılan araştırmalara bakıldığında tükenmişlik sendromunun insanlarla fazla iletişim kuran mesleklerde daha fazla olduğu görülmüştür (Hoyos;Kallus, 2005, Maslach vd. 2001; Oplatka, 2002). Bu çalışmalardan yola çıkarak öğretmenlik mesleğinin tükenmişlik yaşama oranı yüksek meslek olduğu söylenebilir (Baltaş; Baltaş, 1993).

Ortaya çıkan değişimler sonucunda velilerin öğretmenlerden beklentisi ve öğretmenlere ve eğitime bakış açılarının değişmesi, öğretmenlerin yükümlülüklerinin artması nedeniyle rol karmaşası yaşamaları, negatif okul ve negatif örgüt kültürü, öğretmenlerin kendi içlerinde ve okul idaresiyle iletişim şekli, ekonomik gelirlerinin düşük olmasından kaynaklanan sorunlar, olumsuz okul ve sınıf ortamı ve bilhassa son dönemlerde sınıflarda sayıları artan Türkçe bilmeyen yabancı uyruklu öğrencilerin sınıflarda var olması gibi birçok nedenden dolayı öğretmenlerin kendilerini stres altında hissetmelerine, dolayısıyla da öğretmenlerin tükenmişlik duygusu yaşamalarına sebep olmaktadır. (Gökçakan;Özer, 1999;3, Özdoğan, H.Y., 2008;18).

Bu çalışmanın temel hedefi; Konya ili, Selçuklu İlçesinde bulunan okullardaki öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi üzerine bir inceleme yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri cinsiyet, yaş, medeni durum, çalışılan kurum, sınıftaki öğrenci sayısı, sınıfta var olan yabancı uyruklu öğrenci mevcudu, mesleğini değiştirmek isteyip istememeleri ve okulun içinde olduğu ortamın sosyo-ekonomik düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği amaçlanmaktadır.

Çalışma ortamı nedeniyle oluşan sorunlar ya da öğretmenlerin şahsi ve sosyal yaşantılardan kaynaklanan sorunlar, mesleki tükenmişlik seviyesini belirlemektedir. Öğretmenlerin okul ortamında karşılarına çıkan sorunlar, kişisel veya sosyal yaşantılarındaki problemlerle bir araya geldiğinde, öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini arttırmaktadır. Yukarıda üzerinde durulan noktalar dikkate alındığında, fertlerin yetiştirilmesinde büyük bir görev alan “Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi” gereği hissedilmiştir.

Tükenmişlik konusu ile ilgili sahada bir hayli çalışmaya ulaşmak mümkündür. Fakat son zamanlarda öğretmenlerinin tükenmişlik durumlarını etkileyen farklı sebepler meydana gelmiştir. Bu çalışmamızda diğer çalışmalardan farklı olarak sınıfta göç ederek ülkemize gelen yabancı uyruklu öğrencilerin varlığının tükenmişlik yaşamaya olan nedeni de araştırılmaktadır.

Bu araştırma 2019-2020 yılı eğitim döneminde Mart ve Nisan aylarında elektronik ortamda ulaşılabilen öğretmenlerle sınırlıdır. Araştırma dönem projesi olması nedeni ile kısıtlı zamanda ulaşılabilen sınırlı ulusal ve uluslararası literatürle sınırlıdır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tükenmişlik Kavramı

Tükenmişlik kavramı Freudenberg (1974) tarafından ilk defa tanımlanmıştır. Bu tanıma göre “bir işi başaramama duygusu, fiziksel ve duygusal anlamda yıpranış, iş yapma isteğindeki azalış, insanın iç dünyası üzerinde karşılığını bulamayan talepler sonrasında oluşan tükeniş durumu” olarak belirtilmiştir (Erkul,2014).

Daha sonra Maslach ve çalışma arkadaşları tükenmişlik kavramını üç kısımda incelemiştir. Maslach bu boyutları; insanlarla doğrudan iletişimde bulunan insanlarda hızlı bir şekilde beliren, “duygusal tükeniş, duyarsız hale gelme ve kişisel başarıdaki azalış” olarak açıklamaktadır. (Oruç,2007).

Tükenmişlik Nedenleri

Tükenmişliğin sebepleri, kişisel ve örgütsel olarak iki başlıkta ele alınmaktadır. Bu iki başlık içerisinde de çeşitli etkenler bulunmaktadır. Kişisel nedenler başlığı altında; yaş, medeni durum, çocuk sayısı, işe aşırı bağlılık, kişisel beklentiler, motivasyon, kişilik, performans, kişisel yaşamda karşılaşılan stresler, iş doyumu, informal ilişkiler yürüttüğü bireyler ve amirlerinden gördüğü destek gibi nedenler yer almaktadır. Örgütsel sebepler içinde ise; yapılan işin özelliği, yapılan meslek türü, çalışma zamanı, çalışma ortamının şartları, çalışma yükünün çokluğu, işin stresinden kaynaklı durumlar, yapılacak işin kim tarafından nasıl yapılacağına yeterince açıklanmamış olması, alınan eğitimin iş ile uyumlu olmaması, örgüt içinde alınan kararlara etkisiz kalma, çalışma ortamındaki ilişkiler, ekonomik ve toplumsal sebepler yer alır.

Tükenmişliğin Belirtileri

Tükenme aniden ortaya çıkmaz, yavaş ve gizlice belirir. Kişi belirlediği hedeflere ulaşabilmek için haftalar, aylar hatta yıllarca çalışır. Bir gün, ansızın ortaya çıkan bir durum, ona tükendiğini hissettirir. Tükenme gerçekleşmeden önce, bir baskı, yakın çevreden birinin rahatsızlığı veya peş peşe yapılan sınavlar gibi bazı çevresel problemlere rastlanır. Çok sık rastlanmasa da herhangi bir sebep olmaksızın aniden meydana gelebilir. Tükenme belirtisi yaşamaya başlayan insanlar çoğunlukla, güçsüz taraflarını saklayabilen, mahir ve yetenekli kişiler olduklarından genellikle başlangıçta birçok şeyin farkına varamazlar. Tükenmişlik çoğunlukla başarılı olmak için yoğun işlerde çalışan, bu faaliyetlerde kendi sorumluluklarından fazlasını yapmaya çalışan ve sınırlarını aşan kişilerde gözlenir. (Tümkaya, 1996).

Fiziksel Tükenmişlik Belirtileri

- Yorgunluk ve bitkinlik hissi
- Baş ağrıları
- Uyuşukluk
- Uyku bozuklukları
- Geçmeyen soğuk algınlıkları
- Enfeksiyona karşı direncin azalması
- Kilo sorunları (+-)
- Solunum güçlüğü
- Genel ağrı, sızılar
- Sindirim, boşaltım sistemleri sorunları
- Tansiyon
- Kas gerilmeleri
- Yüksek kolesterol
- Kalp çarpıntısı
- Dermatolojik sorunlar

Davranışsal Tükenmişlik Belirtileri

- Unutkanlık
- Başarısızlık hissi
- Aile içi çatışmalar
- Konsantrasyon bozuklukları

- Çabuk öfkelenme
- Ani krizler
- Ağlama nöbetleri
- Yalnız kalma isteği
- Alınganlık
- Takdir edilmediğini düşünme

Psikolojik-Duygusal Tükenmişlik Belirtileri

- Engellenmişlik
- Genel sınırlılık hali
- Ruhsal incinmeye açıklık
- Psikolojik sorunlar
- Huzursuzluk
- Tedirginlik
- Sabırsızlık
- Özgüvende azalma
- Düşmanlık duyguları (Doğan, 2014)

Öğretmenlerde Tükenmişlik

Tükenmişlik, kişilerin duygusal anlamda tükenme yaşamaları, olaylar karşısında tepkisiz kalmaları ve mesleklerinde başarının düşmesi sebebi ile kişilerin yaşamış oldukları bir sendromdur. Öğretmenlik mesleğindeki tükenmişliğe baktığımızda, polislik, doktorluk, hemşirelik, sosyal yardım gruplarında görev alan kişilerdeki tükenmişliğe oranla daha fazla olduğu söylenebilir. Bunun sebebi olaraktan bu mesleğin diğer mesleklerle oranla daha fazla fedakârlık ve etkili iletişim gerektiren bir olması gösterilebilir. Diğer taraftan öğretmenler için düzenlenen hizmet içi eğitimlerin öğretmenlerin ihtiyaçları ile örtüşmemesi, velilerin eğitime karşı duydukları güvenin azalması ve örgütsel faktörler etkilidir (Seferoğlu vd.,2014).

Maslach'ın Tükenmişlik Modeli

Tükenmişlik belirtisini ilk defa Maslach ve Jackson 1976 yılında tanımlamışlardır. Maslach ve Jackson'ın açıklamasına göre tükenmişlik bedensel bitkinlik, yorulma, ümidini kaybetme, çaresiz hissetme ve insanlara karşı ters tavırlar ve davranışlar ortaya koyan bedensel, duygusal ve zihin açısından sorun olarak belirtilmiştir. (Maslach; Jackson,1981).

Tükenmişliğin en önemli modellerinden olan üç boyutlu tükenmişlik modelini veya çok boyutlu tükenmişlik modelini Christina Maslach ortaya koymuştur. Maslach literatür incelendiğinde en geniş ve kabul görmüş tükenmişlik tanımını yapmış aynı zamanda 22 maddeden oluşan Maslach Tükenmişlik envanterini de oluşturmuştur. Maslach'ın tükenmişlik modeline baktığımızda üç yönlü olduğunu görüyoruz. Bunlar şu şekildedir; birincisi “duygusal tükenme”, ikincisi “duyarsızlaşma” ve sonuncusu ise “kişisel başarı”dır (Polatçı,2007).

Tükenmişlik Üzerine Yapılan Araştırmalar

Tunaboğlu(2015) İzmir'in Torbalı ilçesindeki ilkököl ve ortaokul öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerini incelediği araştırmasında Maslach Tükenmişlik Ölçeğini kullanarak 593 öğretmene uygulama yaptığı araştırmasında elde etmiş olduğu sonuçlara göre; cinsiyetin tükenmişliği önemli ölçüde etkilemediğini, yaş ilerledikçe tükenmenin arttığını, evli öğretmenlerde tükenmişlik düzeyinin daha fazla olduğunu, mesleki

kıdemlerinin artmasıyla tükenmişliklerinin arttığını, sınıf öğrenci sayıları arttıkça tükenmişliğin arttığını, okulun bulunduğu ortamın sosya-ekonomik konumunun iyileşmesi ile tükenmişliğin arttığını ve öğretmenlerinin manevi doyumlarının azalması ile tükenmişliklerinin arttığını görmüştür.

Özcan (2008) “Pendik Bölgesinde Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerini Bazı Demografik Değişkenler Açısından” konulu yapmış olduğu araştırmasında çeşitli branşlardan 404 öğretmen üzerinde yapılmış olan anket sonuçlarına göre duygusal tükenmenin en az Din Kültürü en fazla ise Türkçe branşlarında görüldüğünü tespit etmiştir. Sınıf öğretmenlerinde duyarsızlaşma oranı yüksek çıkmış ve diğer farklı branşlarda duyarsızlaşma farklılığı tespit etmemiştir. İngilizce öğretmenlerinde kişisel başarı düzeyi fazla olduğu görülmüştür. Tükenmişlik düzeyleri yüksel olan branşların ise Sınıf Öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği olduğunu görmüştür.

Kantas ve Eleni (1997) Maslach Tükenmişlik Ölçeğini Yunanlı öğretmenlere uygulamışlardır. Bulunan sonuçlar Maslach ve Jackson’ın bulmuş olduğu sonuçlara çok benzerlik göstermektedir. Diğer ülke öğretmenlerine göre Yunanlı öğretmenlerin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutları daha düşük düzeydedir ve daha az tükenmişlik yaşadıkları görülmüştür. İlkokul öğretmenlerindeki duyarsızlaşmanın ortaokul öğretmenlerine göre daha fazla, yaşlı öğretmenlerin genç öğretmenlere göre tükenmişliğe yakalanmalarının daha az olduğu görülmüştür.

Hipps ve Holpin (1991) Resmi Devlet okullarında görev yapan 58 yönetici ve 219 öğretmenin memnuniyetsizlik ve tükenmişlik düzeyleri ve yaygın eğitimin Yönetici ve öğretmenler üzerinde meydana getirdiği stresi incelediği çalışmada, mesleğin zor olması, öğrencilerle ilişkideki eksiklik, yaşlıları ile ilişkiler, maaş ve ücret durumları ve saygınlık standartları gibi konuların öğretmenlerin ve yöneticilerin tükenmişlikleri üzerinde etkili olduğu saptanmıştır (Tunaboşlu,2015).

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma Konya ili Selçuklu ilçesinde görev yapan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik seviyelerini ölçmeyi hedefleyen tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Araştırmanın çalışma evreni Konya ili Selçuklu ilçesinde görev yapan çeşitli branşlarda çalışan öğretmenlerden, sosyal platformlar üzerinden anket linki gönderilerek ulaşılabilen 282 bayan 98 erkek olmak üzere toplam 380 öğretmenden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kişisel ve mesleki bilgilerini belirlemeyi hedefleyen 10 soruluk kişisel bilgi formu ile tükenme durumlarını ölçmeyi hedefleyen İnce ve Şahin (2015) tarafından Türkçeye uyarlanmış Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanılmıştır.

Öğretmenlerin demografik özellikleri ile ilgili literatür incelenerek 10 maddelik kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Bu formda katılımcı öğretmenlere; cinsiyetleri, meslekteki kıdemleri, medeni halleri, yaşları, çocuk durumu, çalışılan kurum türü, bitirilen bölüm, sınıflarındaki toplam öğrenci sayısı, sınıflarındaki yabancı uyruklu öğrenci sayısı, okullarının bulunduğu ortamın sosyo-ekonomik düzeyi, bir şansları olsa mesleklerini değiştirip değiştirmeyecekleri gibi özelliklerini tespit etmeyi amaçlayan sorular sorulmuştur.

Maslach Tükenmişlik Modeli

Bu çalışmada Maslach ve Jackson tarafından birlikte ortaya konulmuş ve geliştirilmiş fakat daha çok Maslach’ın adıyla özdeşleşen Maslach Tükenmişlik Envanteri adlı ölçek kullanılmıştır. 22 madde ve üç alt boyutta tükenmişliği ölçmektedir. Bu boyutlar; duygusal yönden tükeniş, olaylara karşı duyarsızlaşma ve kişisel başarı duygusudur. (Şahin, 2007).

Maslach Tükenmişlik Envanteri yedi dereceli likert tipi bir ölçektir. 22 maddeden oluşan bu ölçek tükenmeyi üç alt boyutta incelemektedir. Bunlar, duygusal tükeniş, kendine ve çevreye duyarsız hale gelme, kişisel başarıdaki düşme olmak üzere 3 boyutu içermektedir (Koçak,2014).

Envanterin üç boyutundan elde edilecek puan aralıkları ve bu aralıkların karşılık geldiği düzeyler Tablo 1’de yer almaktadır (İnce; Şahin,2015).

Tablo 1: Tükenmişlik Puanlaması

Tükenmişlik			
	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey
Düğüsal Tükenme	0-16	17-26	27 ve üzeri
Duyarsızlaşma	0-8	9-13	14 ve üzeri
Kişisel Başarı	37 ve üzeri	31-36	0-30

(Kaynak: Maslach vd.,2010).

İnce ve Şahin tarafından Türkçeye uyarlanan envanterin SPSS 21 programı ile güvenilirlik testi tekrar yapılmış ve anketin güvenilirliği yüksek bulunmuştur. Bu veriler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.Araştırma Verilerinin Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N of Items
0,807	22

Verilerin Değerlendirilmesi

282 bayan ve 98 erkek, toplamda 380 öğretmene uygulanan anket verileri SPSS 21.0 programından yararlanılarak analiz edilmiş ve alt boyutlar, cinsiyet, sınıftaki toplam öğrenci mevcudu, sınıfta bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin sayısı ve okulun bulunduğu sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre inceleme yapılmıştır. Yapılan analizlerde t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Tukey, korelasyon analizi kullanılmıştır. Veri analizinde ortalama değerlerine, frekans dağılımlarına ve bağımsız değişkenlerin ortaya çıkardığı anlamlılık değerleri dikkate alınmıştır. Araştırmamızdaki bağımlı değişken tükenmişlik değişkenidir. Bağımsız değişkenler yukarıda saymış olduğumuz değişkenlerdir. Bu değişkenlerde katılımcıların görüşlerinin ortalamaları, standart sapmaları ve gruplar arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

BULGU VE YORUMLAR

Demografik Özelliklere Ait Bulgular

Bu bölümde; öğretmenlerin cinsiyet, sınıftaki toplam öğrenci sayısı, sınıftaki toplam yabancı uyruklu öğrenci sayısı, okulunuzun bulunduğu ortamın sosyo-ekonomik düzeyi nedir sorularının bulunduğu kişisel bilgileri ölçüğü sonucunda ulaşılan oranlar ve istatistiksel analizleri tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 3. Cinsiyet

Gruplar	Frekans (n)	Yüzde(%)
Bayan	282	74,2
Erkek	98	25,8
Total	380	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımları; 282 bayan öğretmen (%74,2), 98 erkek öğretmen (%25,8) şeklinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Sınıfta Bulunan Öğrenci Sayıları

Gruplar	Frekans (n)	Yüzde(%)
19 ve daha az	79	21
20-29	149	39,6
30-39	114	30,3
40 ve üzeri	34	9
Total	380	100,0

Katılımcıların sınıfta bulunan öğrenci sayılarına göre dağılımları; 79 öğretmenin (%21) 19 ve üzeri, 149 öğretmenin (%39,6) 20-29, 114 öğretmenin (%30,3) 30-39, 34 öğretmenin (%9) 40 ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Sınıfta Bulunan Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları

Gruplar	Frekans (n)	Yüzde(%)
1-3	174	46,3
4-9	33	8,8
7-9	14	3,7
10 ve üzeri	8	2,1
Yok	147	39,1
Total	380	100,0

Katılımcıların sınıfta bulunan yabancı uyruklu öğrenci sayılarına göre dağılımları; 174 öğretmenin (%46,3) 1-3, 33 öğretmenin (%8,8) 4-9, 14 öğretmenin (%3,7) 7-9, 8 öğretmenin (%2,1) 10 ve üzeri, 147 öğretmenin (%39,1) yok olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Okulun Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Düzeyi Nedir?

Gruplar	Frekans (n)	Yüzde(%)
Düşük	101	26,5
Orta	224	58,8
Yüksek	56	14,7
Total	380	100,0

Katılımcıların okulunuzun bulunduğu ortamın “Sosyo-ekonomik düzeyi nedir?” sorusuna verdikleri cevaba göre dağılımları; 101 öğretmenin (%26,5) düşük, 224 öğretmenin (%58,8) orta, 56 öğretmenin (%14,7) yüksek cevabını verdikleri görülmektedir.

Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Ölçeğin Alt Boyutlarına Yönelik Bulgular

Tablo 7: Katılımcıların Veri Toplama Aracında Yer Alan Cevaplara Göre Cinsiyet Durum T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	\bar{x} D	SS	sd	t	Anlamlılık Düzeyi
Duyusal Tükenme	Kadın	281	2,99	1,46	378	0,44	Fark Önemsiz
	Erkek	97	3,13	1,50			
Kişisel Başarı	Kadın	280	6,03	0,91	375	0,81	Fark Önemsiz
	Erkek	95	6,00	0,90			
Duyarsızlaşma	Kadın	280	1,53	0,92	375	0,08	Fark Önemsiz
	Erkek	95	1,72	0,93			

Tablodaki duygusal tükenme [$t_{(281)}=0,44$, $p>0,05$] , kişisel başarı [$t_{(280)}=0,81$, $p>0,05$] ve duyarsızlaşma [$t_{(280)}=0,08$, $p>0,05$] değerlerine bakıldığında katılımcıların cinsiyetlerine göre tükenmişliklerinin anlamlı bir ilişkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 8: Katılımcıların veri toplama aracında yer alan cevaplarının sınıflarında bulunan öğrenci sayısına göre varyans analiz sonuçları

		N	X	Ss
Duygusal tükenme	19 ve daha az	227	2,90	1,42
	20-29	113	3,13	1,51
	40 ve üzeri	34	3,54	1,61
	Total	374	3,03	1,48
Kişisel başarı	19 ve daha az	225	6,08	0,83
	20-29	112	5,94	0,97
	40 ve üzeri	34	5,83	1,19
	Total	374	6,02	0,91
Duyarsızlaşma	19 ve daha az	227	1,44	0,76
	20-29	112	1,83	1,16
	40 ve üzeri	34	1,62	0,97
	Total	374	1,58	0,93

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Duygusal tükenme	Gruplar arası	13,91	2	6,95	3,20	0,042	40ve üzeri- 19 ve daha az
	Gruplar içi	804,56	371	2,16			
	Toplam	818,48	373				
Kişisel başarı	Gruplar arası	2,70	2	1,35	0,61	0,201	Yok
	Gruplar içi	308,30	368	0,83			
	Toplam	311,00	370				
Duyarsızlaşma	Gruplar arası	11,30	2	5,65	6,65	0,001	(20-29)-(19ve daha az)
	Gruplar içi	312,42	368	0,84			
	Toplam	323,73	370				

Tablo 8’ de öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısına göre tükenmişlik düzeyleri karşılaştırıldığında duygusal tükenme boyutunda en yüksek ortalama 40 ve üzeri öğrencisi olan öğretmenlerde ($x=3,57$), kişisel başarı boyutunda en yüksek ortalama 19 ve daha az öğrencisi ($x=6,08$) olan öğretmenlerde, duyarsızlaşma boyutundaki en yüksek ortalama 20-29 öğrencisi ($x=1,83$) olan öğretmenlere ait olduğu görülmektedir.

Katılımcıların tükenmişlik düzeylerinin anlaşılır şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için istatistiksel testlerden tek yönlü varyans analizinden faydalanılmıştır. Varyans analiz sonucunda duygusal tükenme boyutunda $F=3,20$, $p=0,42$ ($p<0,005$) ve duyarsızlaşma boyutunda $F=6,65$, $p=0,001$ ($p<0,005$) anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farklılığın nereden kaynaklandığını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Sonuç olarak farklılığın yönü duygusal tükenme boyutunda 40 ve üzeri öğrenci sayısından 19 ve daha az öğrenci sayısına doğrudur. Duyarsızlaşma boyutunda ise 20-29 öğrencisi olanlardan 19 ve daha az öğrencisi olanlara doğru değişmektedir.

Tablo 9: Katılımcıların Veri Toplama Aracında Yer Alan Cevaplarının Sınıflarında Bulunan Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayısına Göre Varyans Analiz Sonuçları

		N	X	Ss
Duygusal tükenme	1-3	174	3,21	1,43
	4-6	32	3,26	1,52
	7-9	14	2,61	1,52
	10 ve üzeri	8	3,73	2,05
	Yok	146	2,77	1,44
	Total	374	3,03	1,47
Kişisel başarı	1-3	173	5,98	0,92
	4-6	31	5,91	0,97
	7-9	14	6,29	0,77
	10 ve üzeri	8	5,95	0,81
	Yok	145	6,15	0,89
	Total	371	6,01	0,91

Duyarsızlaşma	1-3	173	1,68	1,02
	4-6	31	1,63	0,96
	7-9	14	1,60	0,78
	10 ve üzeri	8	1,72	0,90
	Yok	145	1,44	0,81
	Total	371	1,58	0,93

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Duygusal tükenme	Gruplar arası	23,62	4	5,90	2,75	0,028	10 ve üzeri-1-3
	Gruplar içi	790,91	369	2,14			
	Toplam	814,54	373				
Kişisel başarı	Gruplar arası	6,74	4	1,68	2,03	0,089	Yok
	Gruplar içi	303,00	366	0,82			
	Toplam	309,74	370				
Duyarsızlaşma	Gruplar arası	4,92	4	1,23	1,41	0,229	Yok
	Gruplar içi	318,80	366	0,87			
	Toplam	323,73	370				

Tablo 9' de öğretmenlerin sınıflarındaki yabancı öğrenci sayısına göre tükenmişlik düzeyleri karşılaştırıldığında duygusal tükenme boyutunda en yüksek ortalama 10 ve üzeri öğrencisi olan öğretmenlerde ($x=3,73$), kişisel başarı boyutunda en yüksek ortalama 7-9 öğrencisi ($x=6,26$) olan öğretmenlerde, duyarsızlaşma boyutundaki en yüksek ortalama 10 ve üzeri öğrencisi ($x=1,72$) olan öğretmenlere ait olduğu görülmektedir.

Varyans analiz sonucunda duygusal tükenme boyutunda $F=2,75$, $p=0,028$ ($p<0,005$) anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Farklılığın nedenini belirlemek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Sonuç olarak farklılığın yönü duygusal tükenme boyutunda 10 ve üzeri öğrenci sayısına doğru değişmektedir.

Tablo 10: Katılımcıların Veri Toplama Aracında Yer Alan Cevaplarının Okulun Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Varyans Analiz Sonuçları

		N	X	Ss
Duygusal tükenme	Düşük	100	3,29	1,46
	Orta	223	2,96	1,44
	Yüksek	56	2,87	1,60
	Total	379	3,03	1,47
Kişisel başarı	Düşük	100	5,86	0,87
	Orta	220	6,04	0,95
	Yüksek	56	6,26	0,75
	Total	376	6,02	0,91

Duyarsızlaşma	Düşük	100	1,73	1,03
	Orta	220	1,52	0,82
	Yüksek	56	1,52	1,08
	Total	376	1,57	0,93

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Duyusal tükenme	Gruplar arası	9,15	2	4,57	2,11	0,12	
	Gruplar içi	814,85	376	2,16			
	Toplam	824,00	378				
Kişisel başarı	Gruplar arası	5,91	2	2,95	3,60	0,02	Düşük-yüksek
	Gruplar içi	306,00	373	0,82			
	Toplam	311,91	375				
Duyarsızlaşma	Gruplar arası	3,39	2	1,69	1,97	0,14	
	Gruplar içi	321,02	373	0,86			
	Toplam	324,42	375				

Tablo 10' de öğretmenlerin okullarının bulunduğu sosyo ekonomik düzeylerine göre tükenmişlik seviyeleri karşılaştırıldığında duygusal tükenme boyutunda en yüksek düşük sosyo ekonomik düzeyde ($x=3,29$), kişisel başarı boyutunda en yüksek ortalama yüksek sosyo ekonomik düzeyde ($x=6,26$), duyarsızlaşma boyutundaki en yüksek ortalama düşük sosyo ekonomik düzeyi ($x=1,73$) olan öğretmenlere ait olduğu görülmektedir.

Varyans analiz sonucunda kişisel başarı boyutunda $F=3,60$, $p=0,02$ ($p<0,005$) anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılığın sebebini anlamak için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Sonuç olarak farklılığın yönü kişisel başarı boyutunda düşük sosyo ekonomik düzeyden yüksek sosyo-ekonomik düzeye doğru değişmektedir.

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Çalışmaya dâhil olan öğretmenleri cinsiyet özellikleri açısından incelediğimizde kadın öğretmenlerin sayısı 282, erkek öğretmenlerin sayısının 98 olduğu görülmektedir. Kadın öğretmenlerin sayısının fazla olmasının öğretmenlik mesleğinin daha çok kadınlar tarafından istenmesinin etkili olduğu söylenebilir. Bu sonuç literatürde tükenmişlik üzerine daha önce yapılan çalışmaların sonuçlarıyla bağdaşmaktadır. (Dolunay 2002; Koçak 2009; Maraşlı 2005; Guduk vd.,2005; Özipek-Karabıyık 2006; Özcan 2008, Sevencan vd.,2011). Ancak yapılmış bazı çalışmalarda bu sonucun tam tersinin bulunduğu görülmektedir. Şanlı (2006) da yapmış olduğu çalışmasında erkeklerin duygusal tükenmişliklerini kadınlarınkine oranla daha yüksek olduğunu görmüştür. Baş 2012'de yaptığı araştırmada kız ve erkek öğrencilerin tükenmişlik duygusunu karşılaştırmış. Kız öğrencilerin erkeklere oranla daha fazla tükenmişlik duygusuna sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. (Koçak,2014).

Analiz sonuçlarına göre sınıfta bulunan öğrenci sayısı ile araştırmaya katılan öğretmenlerin tükenmişlik seviyeleri, Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma alt boyutlarında anlamlı farklılık göstermektedir. Farkın kaynağını bulmak için yapılan hesaplamaya göre duygusal tükenme boyutunda 40 ve üzeri öğrencisi olan öğretmenlerin çok fazla tükenmişlik yaşadıkları, 19 ve daha az öğrencisi olan öğretmenlerin daha az tükenmişlik yaşadıkları görülmüştür. Duyarsızlaşma boyutunda ise 20-29 öğrencisi olan öğretmenlerin 19 ve daha az öğrencisi olan öğretmenlere göre çok daha fazla tükenmişlik yaşadıkları görülmüştür. Bu sonuçlara göre

tükenmişlik sınıf mevcudu ile doğru orantılı artmaktadır. Bu sonuç Tunaboğlu, 2015; Yungul, 2006; Şahin, 2007; yapmış olduğu araştırma sonucu ile örtüşmektedir.

Analiz sonuçlarına göre sınıflardaki toplam yabancı kökenli öğrenci sayısı ile tükenmişliğin duygusal tükenme boyutunda anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Diğer boyutlarda anlamlı farklılık olduğu görülmemiştir. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde sınıflardaki yabancı kökenli öğrencilerin varlığı ve tükenmişlikle ilgili olarak sadece bir araştırmaya rastlanmıştır. Dönmez'in 2015'te yapmış olduğu araştırma sonuçlarında yabancı uyruklu öğrenci sayısının tükenmişliği üç boyutu ile de anlamlı bir ilişki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre okulun yer aldığı çevrenin ekonomik ve sosyal yapısıyla mesleki tükenmişliğin alt uzantılarından şahsi başarısızlık arasında kayda değer bir fark çıktığı anlaşılmaktadır. Yıldız, 2011; Şahin, 2007; ise okulun yer aldığı bölgenin ekonomik ve sosyal pozisyonuyla kişisel başarısızlık arasında kayda değer bir fark çıktığı sonucunu elde etmişlerdir ki bu sonuç bizim sonucumuzla örtüşmektedir. Fakat bu sonucun tam tersi sonuçlarda elde edilmiştir. Acun, 2010; Tunaboğlu, 2015; ortaya koydukları araştırmalarda okulun bulunduğu yerin ekonomik ve sosyal konumu ile bireysel başarısızlık ilişkileri açısından belirgin bir fark olmadığını tespit etmişlerdir. Acun, 2010; Yıldız, 2011; yaptıkları araştırmalarda eğitim kurumunun olduğu yerin ekonomik ve sosyal durumu ile duyarsızlaşmanın meydana gelmesi arasında kayda değer bir farklılık olmadığını belirlemişlerdir.

Yaşam koşullarının değişmesi ile öğretmenlerinin tükenmişlik seviyelerini belirleyen farklı değişkenler ortaya çıkabilmektedir. Bu sebeple tükenmişlik ile ilgili ve tükenmişliği engelleyici çalışmalar yapılmalıdır. Önümüzdeki süreçte ortaya konacak olan araştırmalarda tükenmişliğe neden olacak eğitim programlarının yenilenmesi, yönetmeliklerin gözden geçirilmesi, sosyal ve ekonomik durumlardaki farklılıklar, okul idarecilerinin değişmesi, gibi diğer etkenlerde dikkate alınmalıdır.

Öğretmenlerdeki tükenmişlik düzeyleri üzerine yapılan çalışmalarda gözlem veya mülakat gibi nitel yöntemlerde kullanılabilir. Bu şekilde daha detaylı sonuçlara ulaşılabilir.

Devlet okullarında ve özel okullarda çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri karşılaştırılabilir.

Yabancı uyruklu öğrenciler okullara homojen olarak dağıtılmalıdır. Yabancı uyruklu öğrenciler Türkçe konuşma, okuma ve yazma eğitimi alabilecekleri bir yıllık eğitime tabi tutulabilirler. Bu öğrencilerin aile fertlerinden Türkçe konuşma, okuma ve yazma bilmeyenleri için dil eğitim/öğretim programları düzenlenebilir.

Tükenmişlik yaşayan öğretmenlerin motivasyonunu arttırmak amacı ile yazılı ve sözlü ödüller verilebilir. Eğitimde iyi örnek oluşturmak açısından emekli olmuş öğretmenler ile mesleğe yeni başlamış öğretmenlerle toplantılar düzenlenerek bilgi ve deneyim paylaşımında bulunulması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Acun, M., (2010), "Bazı Değişkenlere Göre Biyoloji Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Baltaş, A., & Baltaş, Z. (1993). Stres ve başa çıkma yolları. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Çağlayan, A., (2012), "Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Doğan M., (2014) <https://slideplayer.biz.tr/slide/2482329/> [Erişim tarihi: 28.11.2022]
- Dolunay, A.B. (2002), "Keçiören Lisesi Genel Liseler-Teknik-Ticaret-Meslek Liselerinde Görevli Öğretmenlerde Tükenmişlik Durumu Araştırması", Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, cilt:55, sayı:1, s.51-62.
- Dönmez,İ.(2015),Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Hatay İskenderun İlçesi Örneği),Yüksek Lisans Tezi-Biruni Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

- Hoyos, T., & Kallus, K. W. (2005). Burnout risk factors: Stress-recovery-state and coping among teachers. Department of Psychology. University of Graz. Austria.
- Koçak, G.E. (2014) "Liselerde Çalışan Okul Psikolojik Danışmanlarının Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi" Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı.
- Maslach, C., Leiter, M. P. and Schaufeli W. B. (2001), Jobburnout, Annual Review of Psychology, volume: 52, p. 397-422. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397>. [Erişim tarihi: 28.11.2022].
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leither, M.P. (2001). Job burnout. Annual Review of Psychology, 52, 397-422.
- Maslach, C., Jackson, SE (1981), Deneyimli Tükenmişliğin Ölçümü, Mesleki Davranış Dergisi, cilt: 2, sayı:2, 99-113.
- Oruç, S. (2007). Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Adana İli Örneği), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Oplatka, I. (2002). Women principals and the concept of burnout: An alternative voice? International Journal of Leadership in Education, 5(3), 211-226.
- Polatçı, S. (2007). Tükenmişlik Sendromu ve Tükenmişlik Sendromuna Etki Eden Faktörler (Gaziosmanpaşa Üniversitesi Akademik Personeli Üzerinde Bir Analiz) Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Seferoğlu, S., Yıldız, H., Yücel, Ü.A. (2014). Öğretmenlerde Tükenmişlik: Tükenmişliğin Göstergeleri ve Bu Göstergelerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Eğitim ve Bilim Dergisi cilt: 39, sayı: 174, s.348-364.
- Şahin, D.E., (2007), "Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri (Ankara İli İlköğretim ve Ortaöğretim Okulları Örneği)", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tunaboşlu, M. (2015) "İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri (İzmir İli Torbalı İlçesi Örneği)" Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tümkaya, S., (1996) "Öğretmenlerdeki Tükenmişlik, Görülen Psikolojik Belirtiler ve Başa çıkma Davranışları", Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yıldız, E., (2011), "Eğitimcilerde Tükenmişlik (Rehber Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Yungul, N.T., (2006), "Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi (İstanbul İli Örneği)", Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

